

Pénzügyi intézményrendszer Magyarországon 2019

DOI 10.35511/978-963-334-336-4

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Sopron, 2019

Szerkesztők:

Kovács Tamás, Szóka Károly, Varga József

Szakmai lektor:

Parragh Bianka

Szerzők:

Baranyi Aranka
Bartók János
Fóriánné Horváth Margit
Für István
Gál Veronika Alexandra
Gulyás Éva
Hegedűs Mihály
Kómár András
Kovács Róbert
Kovács Tamás

Moizs Attila
Parádi-Dolgos Anett
Pataki László
Sipiczki Zoltán
Szarka Gábor
Szóka Károly
Tatay Tibor
Tóth Gergely
Varga József
Végh Richárd

Nyelvi lektor: Tompáné Székely Zsófia

Technikai szerkesztő: Horváthné Józsa Ágnes

A könyv a Soproni Egyetem és a Magyar Nemzeti Bank közötti együttműködés keretében, a Magyar Nemzeti Bank támogatásával készült.

Kiadja: Soproni Egyetem Kiadó
9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.

Felelős kiadó: Dr. Alpár Tibor László kutatási és külügyi rektorhelyettes

© Soproni Egyetem Kiadó

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-963-334-335-7 (nyomtatott)
ISBN 978-963-334-336-4 (elektronikus)

DOI 10.35511/978-963-334-336-4

Minden jog fenntartva.

20. A hitelintézetek könyvvizsgálata

20.1. Bevezető

A piacgazdaság szereplőinek gazdasági döntéseik meghozatalához számos olyan hiteles és megbízható információra van szüksége, amelyet valamely külső ellenőrző szervezet (többnyire független könyvvizsgáló) véleményezett.

A pénzügyi intézmények (hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások) alapvető sajátossága, hogy nem termelő, hanem szolgáltatási tevékenységet folytatnak speciális területeken, feladatuk, hogy azokat minél magasabb színvonalon nyújtásuk ügyfeleik részére. (Fridrich-Mitró, 2009)

A pénzügyi intézmények beszámolóinak hitelessége és megbízhatósága a társadalom és a gazdaság főbb szereplői számára különösen érzékeny terület, ezért az ellenőrzés is kiemelt, többszereplős felülvizsgálatot foglal magában.

A hitelintézetek szabályozott környezetben működnek, a működésük kihat az országra, illetve az egyes települések gazdasági életére is.

A könyvvizsgálat szempontjából kockázati tényező, hogy a hitelintézetek többnyire nagyszámú, nagy értékű ügyletet dolgoznak fel, jelentős a származékos pénzügyi instrumentumokkal és strukturált termékekkel történő kereskedelem, illetve jelentős azon mérlegen kívüli tételek állománya is, amelyek befolyásolják a beszámolóról alkotott vélemény megítélését.

A hitelintézetek esetében folyamatosan új termékek és szolgáltatások jelennek meg, amelyek nem szükségszerűen vannak összhangban a hatályos számviteli elvekkel és a könyvvizsgálói standardok fejlődésével. (Rakó et al., 2010)

A könyvvizsgálat szempontjából további kockázati tényező, hogy a hitelintézetek fiókhálózatai többnyire földrajzilag szétszórtan helyezkednek el, számos esetben külföldi leányvállalattal is rendelkeznek a hitelintézetek, illetve jellemző a döntési jogosultságok decentralizációja, a számviteli és ellenőrzési funkciók szétosztása, az összetett számviteli és belső ellenőrzési rendszer kiépítése, az elektronikus adatfeldolgozás széles körű alkalmazása.

A kockázatok értékelése, a könyvvizsgálati eljárások tervezése, végrehajtása speciális felkészülést, tudást követel meg a könyvvizsgálótól.

E fejezet a hitelintézetek működésének könyvvizsgálói vizsgálatával foglalkozik, általános betekintést nyújt a könyvvizsgálati előírásokba és az alkalmazott módszertanba. A terjedelmi korlátok miatt a fejezet megírása során nem törekedtünk a teljességre, egyes módszertani kérdéseket kiemelünk, más kérdéseket felsorolás jelleggel mutatunk be.

20.2. A hitelintézeti könyvvizsgálat környezete

20.2.1. A könyvvizsgálat célja és a könyvvizsgálati kötelezettség

„A könyvvizsgálat egy olyan speciális, komplex ellenőrzési folyamat, amikor egy független szakértő (vagy szervezet) a tulajdonosok megbízásából elvégzi egy vállalkozás számviteli rendszerének felülvizsgálatát, ellenőrzi a közzétett adatok valóságát, és ezek alapján objektív ítéletet alkot, véleményt nyilvánít a vállalkozás egészének vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről.” (Lukács, 2017, p. 18.)

A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (továbbiakban Számviteli törvény, illetve Szt.) 155. § (1) bekezdése határozza meg a könyvvizsgálat célját. A könyvvizsgálat célja annak megállapítása, hogy a vállalkozó által az üzleti évről készített éves beszámoló, egyszerűsített éves beszámoló, továbbá az összevont (konszolidált) éves beszámoló a Számviteli törvény előírásai szerint készült, és ennek megfelelően megbízható és valós képet ad a vállalkozó (a konszolidálásba bevont vállalkozások együttes) vagyoni és pénzügyi helyzetéről, a működés eredményéről. A könyvvizsgálat során ellenőrizni kell az éves beszámoló, az összevont (konszolidált) éves beszámoló és a kapcsolódó üzleti jelentés adatainak összhangját, kapcsolatát is.

A számviteli törvény 155. § (3) bekezdése szerint a következő két feltétel együttes teljesülése esetén nem kötelező a könyvvizsgálat:

- a) az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó éves (éves szintre átszámított) nettó árbevétele nem haladta meg a 300 millió forintot, és
- b) az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó által átlagosan foglalkoztatottak száma nem haladta meg az 50 főt.

A számviteli törvény a 155. § (5) bekezdésében részletezi azokat az eseteket, amikor a gazdálkodó szervezet a 155. § (3) bekezdésben foglaltakat nem alkalmazhatja:

- a) az a kettős könyvvitelt vezető vállalkozó, ahol a könyvvizsgálatot jogszabály írja elő;
- b) a takarékszövetkezet;
- c) a konszolidálásba bevont vállalkozás;
- d) a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepe;
- e) az a vállalkozó, amelyik – a megbízható és valós kép érdekében – a kivételes esetben eltér a törvény előírásaitól;
- f) a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó.

A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről (továbbiakban Kkt.) szóló 2007. évi LXXV. törvény 2. § 19. pontja bekezdésében meghatározza a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó szervezet fogalmát, amely szerint ebbe a kategóriába tartozik:

- a) az a gazdálkodó, amelynek átruházható értékpapírjait az Európai Gazdasági Térség valamely államának szabályozott piacán kereskedésre befogadták;
- b) minden olyan, az *a)* pont hatálya alá nem tartozó gazdálkodó, amelyet jogszabály közérdeklődésre számot tartónak minősít.

2015-től közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó szervezetek a tőzsdei cégek mellett értékhatártól függetlenül a hitelintézetek (a Magyar Nemzeti Bank, az MFB Magyar Fejlesztési Bank Zártkörűen Működő Részvénytársaság és a Magyar Export-Import Bank Zrt. kivételével), a befektetési vállalkozások, valamint (a kisbiztosítók és a kölcsönös biztosítóegyesületek kivételével) a biztosítók.

A fenti törvényi rendelkezések alapján a hitelintézetek közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó szervezetnek minősülnek, könyvvizsgálatra kötelezettek, amely audit alapján a könyvvizsgálat véleményt nyilvánít a hitelintézetek pénzügyi kimutatásairól a vonatkozó Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standard (MNKS) alapján.

A hitelintézetek könyvvizsgálóinak feladata:

- a magyar számviteli törvény előírásai (legtöbb esetben az IFRS-ek alapján készített) éves (egyedi vagy konszolidált) pénzügyi kimutatások könyvvizsgálata, és arról független könyvvizsgálói jelentés kibocsátása;
- a Kapcsolódó Szolgáltatásra Vonatkozó Standard a Könyvvizsgálói Külön-

jelentés összeállításáról szóló 6100. témaszámú magyar nemzeti standard alapján történő jelentéskészítés.

20.2.2. A könyvvizsgálóval szemben támasztott szakmai és függetlenségi követelmények

A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény (továbbiakban Hpt.) 260. § (1) bekezdése szerint a pénzügyi intézmény esetén könyvvizsgálói feladatok ellátására csak akkor adható az érvényes könyvvizsgálói engedéllyel rendelkező, bejegyzett könyvvizsgáló (könyvvizsgálói társaság) részére megbízás, ha

- a) a könyvvizsgáló (könyvvizsgálói társaság) pénzügyi intézményi minősítéssel rendelkezik;
- b) a könyvvizsgáló nem rendelkezik a hitelintézetben közvetlen vagy közvetett tulajdonnal;
- c) a könyvvizsgálónak nincs a hitelintézettel szemben fennálló kölcsöntartozása, valamint
- d) a befolyásoló részesedéssel rendelkező tag a könyvvizsgáló cégben közvetlen vagy közvetett tulajdonnal nem rendelkezik.

A Hpt. külön kiemeli, hogy a fentebb felsorolt korlátozásokat a könyvvizsgáló közeli hozzátartozójára is alkalmazni kell.

A Hpt. számos további követelményt ír elő a hitelintézeti természetes személy könyvvizsgálóval szemben, amely szerint:

- a) egyidejűleg legfeljebb öt hitelintézetnél láthat el könyvvizsgálói feladatot, ide nem értve a szövetkezeti hitelintézeteket;
- b) egyidejűleg legfeljebb tíz szövetkezeti hitelintézetnél láthat el könyvvizsgálói feladatot;
- c) egy-egy hitelintézettől származó jövedelme (bevétele) nem haladhatja meg éves jövedelmének (bevételének) harminc százalékát;
- d) az egy tulajdonosi csoporthoz tartozó pénzügyi intézményektől, befektetési szolgáltatóktól, befektetési alapkezelő társaságoktól, tőzsdétől, vagy elszámolóházi tevékenységet végző szervezettől, valamint a tulajdonosi csoporthoz tartozó befektetési alapkezelő társaság által kezelt befektetési alaptól származó jövedelme (bevétele) nem haladhatja meg éves jövedelmének (bevételének) hatvan százalékát.

A hitelintézeti könyvvizsgáló társaságokkal szemben további követelmény, hogy

- a) a könyvvizsgálói társaságon belül a természetes személy könyvvizsgáló – egyidejűleg – legfeljebb öt hitelintézetnél láthat el könyvvizsgálói feladatot, ide nem értve a szövetkezeti hitelintézeteket;
- b) a könyvvizsgálói társaságon belül a természetes személy könyvvizsgáló – egyidejűleg – legfeljebb tíz szövetkezeti hitelintézetnél láthat el könyvvizsgálói feladatot;
- c) könyvvizsgálói társaság egy-egy hitelintézettől származó bevétele nem haladhatja meg éves nettó árbevételének tíz százalékát;
- c) a könyvvizsgáló társaságnak az egy tulajdonosi csoporthoz tartozó pénzügyi intézményektől, befektetési szolgáltatóktól, befektetési alapkezelő társaságoktól, tőzsdétől és elszámolóházi tevékenységet végző szervezettől, valamint a tulajdonosi csoporthoz tartozó befektetési alapkezelő társaság által kezelt befektetési alaptól származó bevétele nem haladhatja meg éves nettó árbevételének harminc százalékát.

Egyéb szakmai és függetlenségi követelmények

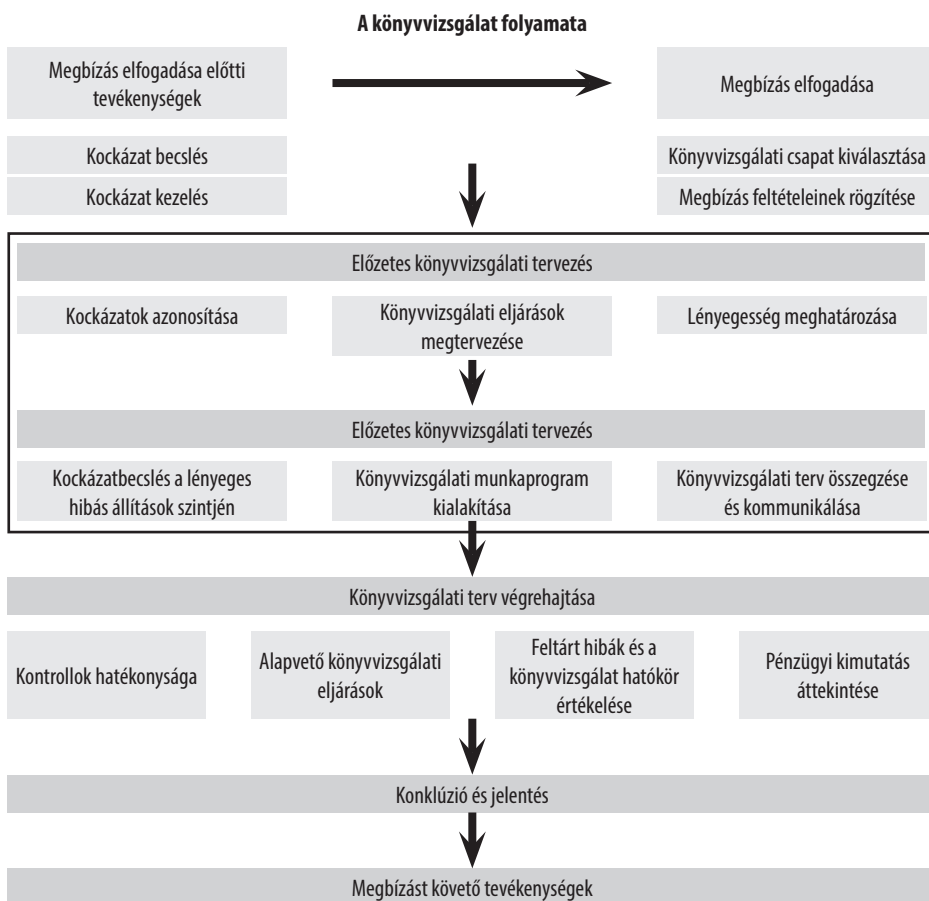
- A hitelintézetek 2018 óta már IFRS szerint készítik el a pénzügyi kimutatásaikat, ezért a könyvvizsgálónak, illetve a könyvvizsgáló társaságnak IFRS minősítéssel is kell rendelkeznie.
- A befektetési szolgáltatási tevékenységet végző hitelintézet jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálatát csak olyan kamarai tag könyvvizsgáló (könyvvizsgáló cég) végezheti, aki (amely) rendelkezik pénzügyi intézményi és befektetési vállalkozási minősítéssel is. A könyvvizsgálóknak 2017. december 31-ig a már korábban megszerzett minősítésüket új vizsgával érvényesíteni kellett.
- 2018. január 1-jétől további követelményként jelentkezik, hogy a Hpt. 8. § (4) bekezdése szerinti hitelintézetnél pénzügyi intézményi minősítéssel rendelkező kamarai tag könyvvizsgáló is csak akkor végezhet jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet, ha rendelkezik a közfelügyeleti hatóság által elismert, banknál végzett számviteli, ellenőrzési gyakorlattal, vagy a pénzügyi intézményi minősítésű kamarai tag könyvvizsgáló mellett legalább két évig banknál végzett jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátásában való közreműködéssel.

- 2015. július 7-től kötelező rotáció került bevezetésre, mely szerint a kamarai tag könyvvizsgáló (könyvvizsgáló cég) jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátására irányuló megbízása legfeljebb 5 üzleti évre szólhat, míg ugyanazon közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó tekintetében a megbízás lejárata követő 4 üzleti éven belül nem vállalhat jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátására irányuló megbízást.
- 2016. január 1-jétől jelentősen emelkedett ebben a körben a felelősségbiztosítás biztosítási összegének minimuma (természetes személy könyvvizsgálók esetében 100 millió forintra, könyvvizsgáló cégeknél 500 millió forintra).
- A függetlenségi követelmény erősítését szolgálja, hogy 2017. január 1-jétől kezdődően a kamarai tag könyvvizsgáló, valamint a könyvvizsgáló cég nevében a könyvvizsgálói feladatokat ellátó kamarai tag könyvvizsgáló e tevékenysége mellett az érintett gazdálkodónál más tevékenységet nem láthat el az általa vizsgált időszak kezdete és a könyvvizsgálói jelentés kiadása közötti időszakban, valamint ezen időszakot közvetlenül megelőző üzleti évben.
- További függetlenségi követelmény, hogy a pénzügyi intézmény nem adhat könyvvizsgálói megbízást a Felügyelet alkalmazottjának, vagy annak közeli hozzátartozójának.

20.3. A könyvvizsgálati munka szakaszai

A könyvvizsgálati munka néhány jól elkülöníthető szakaszra bontható, melyet az 1. ábra mutat be:

1. ábra: A könyvvizsgálati munka szakaszai

Forrás: Deloitte Kft.: A könyvvizsgálat módszertana, 2013

20.3.1. A megbízás elfogadásához szükséges alapfeltételek

A könyvvizsgáló célja, hogy egy könyvvizsgálati megbízást csak akkor fogadjon el vagy folytasson, ha az elfogadás előtt megvizsgálja, hogy a szükséges feltételekkel rendelkezik-e, és a könyvvizsgálatot feltételeiben és annak végrehajtása tekintetében megállapodtak.

A hitelintézetek könyvvizsgálati felkérésének elfogadásához az elfogadónak a következőket kell mérlegelnie:

- a könyvvizsgálat előfeltételei fennállnak-e, könyvvizsgáló és az irányítással megbízott személyek a megbízás feltételeit azonosan értelmezik-e;
- a könyvvizsgáló a hitelintézeti gazdálkodó egység speciális jellege miatt elegendő mértékben ismeri-e a hitelintézeti szakmát, és annak folyamatát;
- elegendő szakmai ismerete van-e a hitelintézetek által forgalmazott termékekről és szolgáltatásokról, az alkalmazott elektronikus adatfeldolgozási és pénzforgalmi rendszerekről, és azok kockázatairól;
- a megbízottnak megfelelőek-e a rendelkezésére álló erőforrások a könyvvizsgálat végrehajtásához;
- a könyvvizsgálat célcsoportok esetében meg tudja-e szervezni a nemzetközi és hazai leányvállalatok auditját;
- a releváns etikai követelményeknek való megfelelés értékelésére is szükség van, beleértve a függetlenséget is;
- rendelkezik-e a feladatellátáshoz szükséges minősítéssel (pénzügyi intézményi, IFRS, kibocsátói, banki), könyvvizsgálói engedéllyel és megfelelő felelősségbiztosítással.

A hitelintézeti könyvvizsgálat során különösen fontos a folyamatok mélyebb ismerete, a szakmai tudás, az egyes részfolyamatok vizsgálatához szakértők bevonása (informatika, IFRS, értékelés) és a megfelelő szintű tapasztalat.

A pénzügyi intézményeket vizsgáló könyvvizsgáló társaságoknál sok esetben felállítanak egy erre szakosodott könyvvizsgálati csoportot, az egy személy által ellátott tevékenység a gyorsan változó digitalizációs világban már nem elégséges.

20.3.2. A könyvvizsgálat tervezése

A könyvvizsgálat megtervezése magában foglalja a megbízásra vonatkozó átfogó könyvvizsgálati stratégia kialakítását és egy könyvvizsgálati terv kidolgozását.

A könyvvizsgálónak olyan átfogó könyvvizsgálati stratégiát kell kialakítania, amely meghatározza a könyvvizsgálat hatókörét, ütemezését és irányítását, valamint iránymutatást nyújt a könyvvizsgálati terv kidolgozásához.

A könyvvizsgáló célja a könyvvizsgálat oly módon való megtervezése, hogy az hatékonyan legyen elvégezve (ISA 300).

A könyvvizsgálat tervezése segíti a könyvvizsgálót abban, hogy

- kellő figyelmet fordítson a könyvvizsgálat fontos területeire;
- megfelelő időben azonosítsa és megoldja a lehetséges problémákat;
- megfelelően megszervezze és irányítsa a könyvvizsgálati megbízást ahhoz, hogy azt hatékonyan és eredményesen végezzék el;
- megfelelő szintű képességekkel és kompetenciával rendelkező tagokat válasszanak ki a megbízásért felelős munkacsoportba ahhoz, hogy válaszoljanak az előre jelzett kockázatokra, valamint abban, hogy a munkát megfelelően osszák fel közöttük;
- megkönnyíti a megbízásért felelős munkacsoport tagjainak irányítását és felügyeletét, valamint a munkájuk áttekintését;
- a komponensek könyvvizsgálói és a szakértők által végzett munka megfelelően legyen koordinálva.

20.3.3. A társaság tevékenységének megismerése

A gazdálkodó egység üzleti tevékenységének megismerése kapcsán a könyvvizsgálónak olyan mértékű ismereteket kell szereznie, amelyek révén azonosítani tudja azokat az eseményeket, ügyleteket és módszereket, amelyek megítélése szerint jelentős hatással lehetnek a pénzügyi kimutatásokra, a vizsgálatra vagy a könyvvizsgálói jelentésre.

A könyvvizsgálónak a hitelintézet tevékenységének megismeréséhez tanulmányoznia kell:

- az adott ország, régió gazdasági és szabályozási környezetét;
- a termékek, szolgáltatások, mindazon üzletágak piaci feltételeit, amelyekben a hitelintézet tevékenykedik;
- azoknak az iparágaknak a jellemzőit és aktuális piaci trendjeit, melyekkel szemben jelentős kitéettsége van a hitelezés vagy egyéb pénzügyi instrumentumok következtében (Rakó et al., 2010);
- a forgalmazott termékeket és szolgáltatásokat, és azok kockázatait;
- a számviteli alapelveket és az ágazatspecifikus gyakorlatokat, beleértve a jelentős ágazatspecifikus ügyletcsoportokat, számlaegyenlegeket és a pénzügyi kimutatásokban lévő kapcsolódó közzétételeket (ISA 315);
- a társasági formát, tulajdonosi struktúrát, pénzügyi és földrajzi szervezettiséget;

- a társaság környezetét, az érdekhordozókat, a belső szabályozásokat;
- a társaság és a vezetőség céljait;
- az alkalmazott elektronikus adatfeldolgozási és pénzforgalmi rendszereket, (információ technológiai) környezetet. (Czakó-Termmel, 2013)

A hitelintézetek termékeiről és szolgáltatásiról beszerzendő információknak megbízhatónak és kellő mélységűnek kell lenni. A kellő mélységű információ azt jelenti, hogy a könyvvizsgálónak tisztában kell lennie az alapvető banki tranzakciókkal (betételhelyezés, hitelnújtás, treasury, befektetési szolgáltatások), ismernie kell ezeknek a szolgáltatásoknak a jellegét és az eredményképpen keletkező instrumentumokat, a hitelek, betétek, értékpapírok és származékos ügyletek jellemzőit, kockázatait, és számviteli kihatásait. (Rakó et al., 2010)

A fentiekén túlmenően különösen fontos a könyvvizsgáló számára a 2018-2019. években hatályba léptetett pénzügyi instrumentumok (IFRS 9), a vevőkkel kötött szerződésekből származó árbevétel elszámolásáról (IFRS 15), valamint a lízingekről szóló (IFRS 16) IFRS-ek pontos ismerete.

20.3.4. A kockázatok és kezelésük

A könyvvizsgálónak meg kell ismernie, hogy a gazdálkodó egység milyen folyamatokkal rendelkezik:

- a pénzügyi beszámolás céljai szempontjából releváns üzleti kockázatok azonosítására;
- a kockázatok jelentőségének becslésére;
- az előfordulásuk valószínűségének felmérésére, és
- az ezen kockázatok kezelését célzó intézkedésekkel kapcsolatos döntéshozatalra. (ISA 315)

A hitelintézeti tevékenységben rejlő kockázatokat két fő csoportba oszthatjuk:

- üzleti és
- működési kockázatokra. (Rakó et al., 2010)

Az **üzleti kockázat** annak kockázata, hogy a prudens működés feltételeit – tőkehelyzetet, tőke megfelelést, a befektetési korlátokra vonatkozó limitet, likviditási mutató értékét, a jövedelmezőségi szintet – nem sikerül a jogszabályokban előírt, elvárt módon teljesíteni.

A termékek és szolgáltatások területén az egyik jelentősebb kockázat a **hitelezési kockázat**, amely annak a kockázata, hogy az adós vagy az ügyfél a kötelezettségét a lejáratkor vagy azt követően nem tudja teljes mértékben rendezni. A hitelezési kockázat előfordul a hitelviszonyt megtestesítő értékpapír befektetések, a származékos ügyletekből származó követelések, sőt a mérlegen kívüli kötelezettségvállalások vizsgálata során is:

- az üzleti (termékek és szolgáltatások) kockázatai,
  - piaci kockázat
    - kamatláb kockázat,
    - devizakockázat,
    - befektetési kockázat,
  - likviditási kockázat,
  - vagyonkezelői kockázat.

A **működési kockázatok** között a legjelentősebb az elektronikus adatfeldolgozási rendszerek alkalmazásból adódó kockázat. A könyvvizsgálónak meg kell győződnie arról, hogy a vezetés azonosította-e az IT rendszerek alkalmazásából adódó kockázatokat, ismereteket kell szereznie arról, hogy milyen preventív lépéseket tesz az adatvesztések, adatmentések, adatsérülések bekövetkezésének megelőzésére.

A működési kockázatok területén a könyvvizsgálónak az alábbi helyzetekkel kell számolni:

- nagy mennyiségű ügylet rövid határidőn belüli pontos feldolgozásának igényével;
- az elektronikus pénzforgalmi rendszerek alkalmazásával, amellyel együtt járhat a csalás, hamisítás vagy hibák következtében történő helytelen kifizetésekkel kapcsolatos veszteség kockázattal;
- a műveleteket és adatfeldolgozások dekoncentráltóságával;
- a forgalmazási napon belüli fizetési kockázatokkal (itt is megjelenik a piaci-, a kamat-, illetve a devizakockázat);
- a nagy mennyiségű monetáris instrumentumok kezelésével;
- a magas idegen tőke aránnyal;
- a bankok működési környezetének belső bonyolultságával és változékonyságával;
- a törvények és jogszabályok betartásának elmulasztásával. (Rakó et al., 2010)

„A könyvvizsgálónak olyan kockázatbecslési eljárásokat kell végrehajtania, amelyek alapot nyújtanak a pénzügyi kimutatások és az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítás kockázatainak azonosításához és felméréséhez. A kockázatbecslési eljárások önmagukban azonban nem szolgáltatnak elegendő és megfelelő könyvvizsgálói bizonyítékot, amelyre a könyvvizsgálói véleményt alapozzák.” (ISA 315)

20.3.5. Átfogó könyvvizsgálati terv kidolgozása

A tervezési munka szakaszában olyan mértékben kell a belső audit funkciót megismernie és megértenie a könyvvizsgálónak, hogy döntése megalapozott legyen. Az átfogó könyvvizsgálati tervben a döntést minden esetben dokumentálni kell.

A helyszíni vizsgálat lefolytatásakor a belső audit munkáját értékelnie és tesztelnie kell abból a célból a könyvvizsgálónak, hogy az megfelel-e a saját vizsgálati céljaira. Az erre vonatkozó következtetéseit a munkapapírjaiban dokumentálnia kell.

Az átfogó könyvvizsgálati stratégia kialakításakor a könyvvizsgálónak:

- a) azonosítania kell a megbízás azon jellemzőit, amelyek meghatározzák annak hatókörét;
- b) meg kell határoznia a megbízás jelentéstételi céljait a könyvvizsgálat ütemezésének és a szükséges kommunikáció jellegének megtervezése érdekében;
- c) mérlegelnie kell azokat a tényezőket, amelyek a könyvvizsgáló szakmai megítélése szerint jelentősek a megbízásért felelős munkacsoport erőfeszítéseinek irányításában;
- d) mérlegelnie kell a megbízással kapcsolatos előzetes tevékenységek eredményeit és – ahol ez alkalmazható – azt, hogy a gazdálkodó egység számára a megbízásért felelős partner által végrehajtott egyéb megbízásokon szerzett ismeret releváns-e;
- e) meg kell határoznia a megbízás elvégzéséhez szükséges erőforrások jellegét, ütemezését és terjedelmét. (ISA 300)

A hitelintézetek könyvvizsgálata során az átfogó terv kidolgozása számos olyan további speciális szempontot tartalmaz, amelyre a könyvvizsgálónak különös figyelmet kell fordítani.

A hitelintézeteknél a magas idegen tőke arány miatt a mérleget érintő kisebb hibák jelentősen kihathatnak az eredménykimutatásra és a saját tőke alakulására, itt szükséges figyelembe venni a lényegesség elvét. (Rakó et al., 2010)

„A hibás állítások – beleértve a kihagyásokat is – akkor minősülnek lényegesnek, ha azok önmagukban vagy együttesen, – ésszerű várakozások szerint – befolyásolhatják a felhasználók pénzügyi kimutatások alapján hozott gazdasági döntéseit.” (ISA 320)

A hitelintézetek működéséből adódóan az eredendő kockázat a legtöbb esetben meglehetősen nagy, melyre válaszul a hitelintézetek megfelelő kontrolltevékenységeket működtetnek.

A hitelintézeti vezetés felelőssége a folyamatos belső kontroll létrehozása és fenntartása. A kontrollok vezetés általi figyelemmel kísérése magában foglalja annak mérlegelését, hogy a kontrollok a szándékoknak megfelelően működnek-e, valamint, hogy azokat módosítják-e a körülmények változásainak megfelelően.

A kontrolltevékenység

- a teljesítmény ellenőrzések,
- az információfeldolgozás,
- a fizikai kontrollok,
- a feladatok megosztásának halmazát jelenti.

A kontrolltevékenység egyik jelentős területe a belső ellenőrzés rendszerének elvárható megbízhatósági fokának vizsgálata. A könyvvizsgálat időbeli korlátai, a hitelintézeti tevékenység kiterjedt működési és informatikai területei, rendszerei miatt nem támaszkodhat kizárólag az alapvető vizsgálati tesztek eredményeire, szükséges kellő megbízhatóságot tulajdonítani a hitelintézet belső kontrolljainak és a belső ellenőrzési rendszerének.

„A hitelintézetek létrehozták a belső audit funkciót a belső ellenőrzési és vállalatirányítási struktúrája részeként. A belső audit funkció céljai és hatóköre, felelősségének jellege, valamint a szervezeti státusza, beleértve a funkció hatáskörét és elszámoltathatóságát, különféle lehet, és függ a gazdálkodó egység méretétől és felépítésétől, valamint a vezetés és adott esetben az irányítással megbízott személyek követelményeitől.” (ISA 610)

A hitelintézetek könyvvizsgálója számára további problémát jelentő tényező a hitelintézeti számítógépes rendszerek alkalmazása által számított bevételek és ráfordítások megbízhatóságának ellenőrzése.

A hitelintézetek a legjelentősebb mérleg- és eredményelemeket (a bank eszköz- és forráspozíciói, az ügyfelek hitel- és betétegyenlegei, deviza- és értékpapír-kereskedelmi pozíciókat) számítógépes rendszerek segítségével határozzák meg, illetve számítják ki. A könyvvizsgálat támaszkodik a hitelintézetek belső auditjára, amely magában foglalja azon ügyrendi eljárások működésének ellenőrzését, amelyeket a pénzügyi és működési információk azonosítására, mérésére és jelentésére használnak, valamint az egyedi tételek pontos vizsgálatát, ideértve az ügyletek, egyenlegek és eljárások részletes tesztelését is.

A könyvvizsgáló a belső audit megfelelő működését kontrolltesztekkel ellenőrzi.

Az ellenőrzési rendszerek tesztelése útján könyvvizsgálati bizonyítékok szerezhetők:

- a számviteli és belső ellenőrzési rendszer kialakításának hatékonyságáról, tehát arról, hogy megfelelőképpen szervezték-e meg ezeket a lényeges hibás állítások megelőzése, feltárása és helyesbítése érdekében, valamint
- a belső ellenőrzési rendszernek az egész időszakon keresztül való hatékony működéséről.

Az ellenőrzési rendszerek tesztelését csak abban az esetben célszerű és/vagy szükséges tervezni és elvégezni, ha a számviteli és belső ellenőrzési rendszernek a tervezés során történő előzetes felmérése alapján a könyvvizsgáló támaszkodni kíván az ellenőrzési rendszerekben működtetett ellenőrzésekre, azaz valószínűsíti ezekben a rendszerekben a hatékony ellenőrzések létezését és azt is, hogy erről a hatékony működésről ellenőrzési rendszerek tesztelésével meg lehet győződni.

A lényegesség a könyvvizsgálat tervezése és végrehajtása során

A lényegesség fogalma a könyvvizsgálat teljes munkafolyamatát végig kíséri, a könyvvizsgáló alkalmazza a könyvvizsgálat tervezésekor, annak végrehajtásakor, az azonosított hibás állítások és a nem helyesbített hibás állítások értékelésekor egyaránt.

Bár a lényegesség meghatározása szakmai megítélés kérdése, a könyvvizsgálónak nem szabad elfelejteni egy fontos tényt; az általa meghatározott lényegesség és az ennek figyelembevételével elvégzett munka, kialakított vélemény, befolyásolhatja a felhasználó gazdasági döntéseit, amit a pénzügyi kimutatások alapján hoz.

A könyvvizsgálónak meg kell határoznia a **lényegességet**:

- a pénzügyi kimutatások egészére vonatkozóan, valamint
- az alkalmazandó lényegességi szintet azokra a sajátos ügyletszámokra, számlaegyenlegekre vagy közzétételekre is, amelyek esetében a pénzügyi kimutatások egészére vonatkozó lényegességnél alacsonyabb összegű hibás állítások fordulhatnak elő.

A könyvvizsgálónak meg kell határoznia a **végrehajtási lényegességet** is. A végrehajtási lényegesség – a gazdálkodó sajátosságát figyelembe véve – egy vagy több összeg is lehet. Nem csak egy mechanikus számítás eredménye, hanem a gazdálkodóról szerzett ismeretekkel megalapozott szakmai megítélés is.

A szabály ugyanaz, mint a lényegesség meghatározásánál:

- a pénzügyi kimutatások egészére és
- a sajátos ügyletszámokra, számlaegyenlegekre, valamint a közzétételekre vonatkozóan kell végrehajtási lényegességet megállapítani.

Ennek az a magyarázata, hogy az önmagukban nem lényeges hibás állítások összessége okozhat a pénzügyi kimutatásokban olyan lényeges hibás állítást, állításokat, amivel a lényegesség számításánál a könyvvizsgáló még nem számolt, ugyanakkor a könyvvizsgálati eljárásokra hatással lehet.

A könyvvizsgálónak a **végrehajtási lényegességet** figyelembe kell vennie:

- a) könyvvizsgálati eljárások jellegének, ütemezésének és terjedelmének meghatározásakor, valamint
- b) a hibás állítások hatásának értékelésekor.

A könyvvizsgáló:

- azonosítja a kockázatokat a gazdálkodó egység és környezete megismerési folyamata során, beleértve a kockázatokhoz kapcsolódó releváns kontrollokat is, valamint az ügyletszámokat, számlaegyenlegek és a pénzügyi kimutatásokban szereplő közzétételek mérlegelése révén;

- a meghatározott kockázatokat ahhoz kapcsolja, hogy milyen hiba történhet az állítás szintjén;
- mérlegeli, hogy a kockázatok olyan mértékűek-e, hogy lényeges hibás állításhoz vezethetnek a pénzügyi kimutatások szintjén, továbbá
- mérlegeli annak valószínűségét, hogy a kockázatok lényeges hibás állítást eredményezhetnek-e a pénzügyi kimutatásokban.

A könyvvizsgálónak meg kell határoznia, hogy megítélése szerint mely beazonosított kockázatok igényelnek különleges könyvvizsgálati megfontolást, és ha arra a megállapításra jut, hogy az állítás szintjén felmerülő lényeges hibás állítás becsült kockázata jelentős, akkor olyan **alapvető vizsgálati eljárásokat kell végrehajtania**, amelyek válaszolnak arra az adott kockázatra.

A **hitelintézetek vonatkozásában**, a lényegesség meghatározásánál az ügyfél sajátosságait figyelembe véve, valamint a **szavatoló tőke, a befektetési korlátok, a likviditási mutató jogszabályban elvárt szintjének** teljesülésével kell számolni.

A hitelintézeti könyvvizsgálat szempontjából jelentős területek egy része nem tűnik ki azonnal a pénzügyi kimutatásokból. A hitelintézetek számos olyan ügyletet is végrehajtanak, amelyek egyrészt a tőkekockázat százalékában kifejezve alacsony díjbevételi vagy nyereségelemet tartalmaznak, másrészt ezek kimutatását a jogszabályok csak a mérlegen kívül követelik meg. A kezességvállalásokról, felelősségvállalási nyilatkozatokról, akkreditívekről, a származékos ügyletekről a könyvvizsgálónak azonban elfogadható szintű bizonyosságot kell szereznie.

A könyvvizsgálónak szükséges megvizsgálni az egyes ügyletek számviteli nyilvántartásba vételének teljességét, az ilyen ügyletekből származó banki kockázatok korlátozására szolgáló megfelelő ellenőrzések létezését, a veszteségek fedezetére képzett céltartalék megfelelőségét és a pénzügyi kimutatásokban szereplő bemutatás megfelelőségét. (Rakó et al., 2010)

A fentiek mellett a könyvvizsgáló azonban kizárólagosan felelős a kialakított könyvvizsgálói véleményért és ezt a felelősséget nem csökkenti az, ha a könyvvizsgáló felhasználja a belső audit funkció munkáját vagy igénybe veszi a belső auditorok közvetlen segítségnyújtását a megbízáshoz.

20.3.6. Az alapvető vizsgálati eljárások, tesztek jellegének, ütemezésének és terjedelmének meghatározása

Az alapvető vizsgálati eljárások (substantive procedures) olyan tesztek, amelyek elvégzése útján könyvvizsgálati bizonyítékokat lehet szerezni a pénzügyi kimutatásokban található lényeges hibás állítások feltárása céljából, ilyenek:

- a gazdasági események és az egyenlegek részleteinek tesztelése;
- az elemző eljárások.

Alapvető vizsgálati eljárások:

- elemző felülvizsgálat;
- szemrevételezés;
- információk beszerzése és visszaigazolások.

A hitelintézeti könyvvizsgálat folyamatában – a belső ellenőrzési rendszerek tesztelésének és értékelésének eredményeként – szükséges meghatározni azon alapvető vizsgálati tesztek jellegét, terjedelmét, ütemezését, amelyeket az egyes számlaegyenlegeknél, illetve a pénzügyi kimutatásban szereplő egyéb információk kapcsán szükséges elvégezni. (Rakó et al., 2010)

A könyvvizsgáló a mintavételezéssel dolgozik, amelyek elemenkénti vizsgálati eredményei alapján következtetéseket von le a teljes könyvelési anyagra és a számviteli információkat tartalmazó pénzügyi kimutatásokra vonatkozóan. (Madarasiné et al., 2010)

A könyvvizsgáló az adatok tesztelésének tervezésekor figyelembe veszi a hitelintézeti termékekkel és szolgáltatásokkal összefüggő kockázatokat és mindazon tényezőket, amelyek a hitelintézet belső ellenőrzési rendszerének kialakításában szerepet játszottak.

A termékekkel és szolgáltatásokkal összefüggő kockázatok mérlegelésekor a könyvvizsgálónak az alábbi feladatokat kell átgondolnia:

- a forgatható eszközöket fizikailag meg kell vizsgálni;
- a kiemelt nagyságú egyenlegek esetében szükséges a külső fél általi megerősítés (más hitelintézeti, vevői, szállítói, letétkezelői KELER, nostro és loro számlák);
- szükséges a mérleg fordulónapja utáni ügyletek és gazdasági események vizsgálata;

- megbizonyosodás a vállalkozás folytatásának elvéről, a bank működőképességéről;
- a törvényi és felügyeleti előírások betartásának ellenőrzése.

A működési kockázattal összefüggő könyvvizsgálói mérlegelések a következők:

- egyes tesztek végrehajtása a mérlegfordulónap előtt (interim vizsgálat);
- a könyvvizsgálói munkát támogató szoftverek alkalmazása a tesztelésekre;
- statisztikai mintavételi technikák alkalmazása;
- elemző felülvizsgálati technikák alkalmazása.

20.3.7. Az általános kontrollkörnyezet vizsgálata

A hitelintézetekben működő kontrolllok fontos szerepet töltenek be a szervezet működésében, azok hatékonysága jelentős befolyással bír az egyes könyvvizsgálati megközelítésekre.

A könyvvizsgálati eljárások tervezett összetételét könyvvizsgálati megközelítésnek nevezzük. A könyvvizsgálati megközelítést a könyvvizsgáló az üzleti tevékenység ismerete, ezen belül a belső ellenőrzési és számviteli rendszer felmérése és a kockázatbecslés alapján határozza meg.

A könyvvizsgálati megközelítést úgy kell meghatározni, hogy a könyvvizsgálati bizonyosságot a leghatékonyabban szerezzze meg a könyvvizsgáló. Önmagában az, hogy egy eljárás elvégzése nehézkes, nem lehet indoka az eljárás elhagyásának.

A könyvvizsgálónak figyelembe kell vennie a könyvvizsgálati bizonyíték megszerzésének költsége és a kapott információk felhasználhatósága közötti összefüggést. A velejáró nehézség és költség ténye azonban önmagában véve még nem lehet jogalapja a szükséges eljárás elhagyásának.

A hitelintézetnél kialakított megfelelően működő kontrollkörnyezet képes az esetleges hibák megelőzésére, kiszűrésére.

A hitelintézeti kontrollok vizsgálata az alábbi főbb területekre terjed ki Rakó et al. (2010) alapján:

- kontrollkörnyezet megismerése
  - a szervezeti felépítés, döntési felelősségi körök
  - a tisztesség és az etikai értékrend kommunikálása
  - az irányítással megbízott menedzsment filozófiája, elhivatottsága, működési stílusa
  - az irányítással megbízott személyek részvétele
  - emberi erőforrás-menedzsment, HR politika
- a bank egészére kiterjedő kockázat felmérési folyamata
- a pénzügyi beszámoló készítés szempontjából releváns informatikai rendszerek feletti kontrollok
- ellenőrzési és monitoring tevékenység
- előző évek feltárt gyengeségeire tett intézkedések
- IT kontrollok vizsgálata
  - informatikai rendszerek vizsgálata
    - lakossági és vállalati betétek és hitelek
    - treasury és értékpapír tranzakciók
    - pénzeszköz bankközi átutalási rendszere
    - főkönyvi rendszer
  - informatikai rendszerek használatával kapcsolatos kockázatok felmérése
    - hibák az információban vagy annak feldolgozásában
    - a csalás lehetőségének vizsgálata
    - az adatfeldolgozás megszakadása
    - figyelmeztető jelzések az egyes kockázattípusok esetében
  - informatikai rendszerekhez kapcsolódó általános ellenőrzési környezet
    - adatokhoz és programokhoz való hozzáférés (jogosultságok)
    - programváltozások, programfejlesztés
    - IT üzemeltetés
  - alkalmazás szintű kontrollok
  - részletes tesztelések a CAATs alkalmazásával
  - IT-vizsgálat eredményeinek figyelembevétele a könyvvizsgálat során

20.3.8. A csalás kockázatának vizsgálata a hitelintézeti könyvvizsgálat részeként

A pénzügyi intézményrendszerben 2015-ben bekövetkezett negatív események rámutattak arra, hogy a belső kontrollok nem működtek megfelelően, a működési környezet szabályozottsága ellenére, annak gyakorlati megvalósítása nem működött megfelelően sem nemzetközi, sem a hazai környezetben, számos csalássorozat a számviteli információk meghamisítását az irányítással megbízottak hajtották végre. A pénz- és tőkepiacokon bekövetkező nemzetközi eseményeket vizsgálva levonható az a következtetés, hogy az informatikával támogatott kontrollrendszerek ellenére a tökéletes ellenőrzési rendszer lényegében nem megvalósítható. Az egyes csalások vizsgálata arra mutat rá, hogy a belső ellenőrző rendszer működésében meglévő hiányosságok elősegítették az események bekövetkezését, ezért követelmény az ellenőrző, kontrollrendszerek megerősítése. (Hegedűs, 2016)

„A hibás állítások a pénzügyi kimutatásokban származhatnak csalásból vagy hibából. A csalás és a hiba közötti megkülönböztető tényező az, hogy a kérdéses cselekedet, amelynek eredményeképpen hibás állítás kerül a pénzügyi kimutatásokba, szándékos vagy nem szándékos” (ISA 240)

A könyvvizsgáló azokkal a csalásokkal foglalkozik, amelyek lényeges hibás állításhoz vezetnek a pénzügyi kimutatásokban.

Az ISA 240 szerint a csalás megelőzése és feltárása elsődlegesen a gazdálkodó egység irányításával megbízott személyek felelőssége. A vezetés nagy hangsúlyt kell, hogy helyezzen a csalás megelőzésére, valamint az elrettentésre, ami meggyőzheti az egyéneket, hogy ne kövessenek el csalást tekintettel a feltárás és büntetés valószínűségére. Ez magában foglalja a becsületesség és etikus viselkedés kultúrájának létrehozása iránti elkötelezettséget, amelyet megerősíthet az irányítással megbízott személyek által gyakorolt aktív felügyelet.

A könyvvizsgálatot végző könyvvizsgáló felelős azért, hogy kellő bizonyosságot szerezzen arra vonatkozóan, hogy egészében véve a pénzügyi kimutatások nem tartalmaznak akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítást. A könyvvizsgálat eredendő korlátai miatt fennáll annak az elkerülhetetlen kockázata, hogy lehet, hogy a pénzügyi kimutatásokban szereplő néhány lényeges hibás állítást nem tárnak fel, még akkor sem, ha a könyvvizsgálatot megfelelően

terveztek meg és hajtották végre a nemzetközi könyvvizsgálati standardokkal összhangban.

A szándékos hibás állítások két típusa releváns a könyvvizsgáló szempontjából:

- a) a beszámolókészítés során elkövetett csalásból eredő hibás állítások és
- b) az eszközök elsikkasztásából származó hibás állítások.

A Btk. 373. § (1) megfogalmazása szerint csalást követ el az „aki jogtalan haszon-szerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz.”

Az ISA 240 szerint a csalás a vezetésen, az irányítással megbízott személyeken, a munkavállalókon vagy harmadik feleken belüli egy vagy több személy által szándékosan elkövetett cselekedet, amely együtt jár a méltánytalan vagy illegális előny szerzése céljából alkalmazott megtévesztéssel.

A Btk. 372. § (1) bekezdésének megfogalmazása szerint a sikkasztás bűnét követi el, aki a rábízott idegen dolgot jogtalanul eltulajdonítja, vagy azzal sajátjaként rendelkezik. Az eszközök sikkasztása a gazdálkodó eszközeinek ellopását jelenti, amelyet félrevezető nyilvántartásokkal vagy dokumentumokkal kíván leplezni.

Csalási szándékú beszámoló készítés témakörébe sorolandó:

- megtévesztés, számviteli nyilvántartások és bizonylatok manipulációja;
- események, tranzakciók vagy egyéb jelentős információk elferdítése;
- számviteli alapelvek szándékos helytelen alkalmazása.

A csalás többnyire ösztönzés vagy nyomás hatására következik be.

A hitelintézetnél előforduló nyomás az az esemény, amikor pénzügyi stabilitást vagy nyereségeséget olyan gazdasági, ágazati, vagy a gazdálkodó egység működésével kapcsolatos események fenyegetik, mint

- magas fokú verseny vagy piaci telítettség, amelyet csökkenő árresek kísérnek;
- magas fokú sebezhetőség a gyors változásokkal szemben, mint például a technológiában, a termékek elavulásában, vagy kamatlábakban történő változások;
- ismétlődő negatív működési cash flow-k vagy a működésből történő cash flow-termelésre való képtelenség, miközben a beszámolóban eredmény és eredménynövekedés szerepel;

- gyors növekedés vagy szokatlan nyereségesség, különösen az ugyanabban az ágazatban működő más társaságokhoz képest;
- a vevői kereslet jelentős hanyatlásai és növekvő számú üzleti bukás akár az ágazatban, akár az egész gazdaságban;
- olyan működési veszteségek, amelyek csóddal, végrehajtással vagy ellenséges felvásárlással fenyegetnek;
- befektetői elvárások (hozamelvárások);
- nem kontrollált, vagy hirtelen jelentkező árfolyamváltozások, spekulációk;
- hitelfelvevők tömeges fizetéseképtelensége;
- irreális célkitűzések, vezetői nyereségérdekeltség.

A könyvvizsgáló célja, hogy:

- a) azonosítsa és felmérje a pénzügyi kimutatások csalásból eredő lényeges hibás állításainak kockázatait;
- b) elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot szerezzen a csalásból eredő lényeges hibás állítás becsült kockázatairól a megfelelő válaszok megtervezésén és megvalósításán keresztül, továbbá
- c) megfelelően válaszoljon a könyvvizsgálat során azonosított csalásra vagy gyanított csalásra.

Reagálás a kockázatokra

Általános megfontolások:

- szakmai szkepticizmus;
- könyvvizsgálói munkacsoport összetételének megváltoztatása (tapasztaltabb kollégák bevonása);
- számviteli alapelvek és politikák felülvizsgálata;
- kontrollok, ellenőrzési kockázat besorolásának megváltoztatása.

Számlaegyenlegek, ügyletcsoportok, állítások szintjén:

- a helyszínek meglátogatása, vagy bizonyos tesztek meglepetésszerű elvégzése;
- további információkérések külső felektől;
- részletesebb vizsgálatok elvégzése az adott területen;
- interjúk készítése az olyan területen dolgozó munkatársakkal, ahol a csalás kockázata felmerül;
- számítógép által támogatott technikák alkalmazása, adatbányászat, po-

- puláció anomáliáinak tesztelése, azonosított kulcsfontosságú kontrollok hatékony működésének terjedelmesebb mintán történő tesztelése;
- külső megerősítések kérése;
- értékvesztés és céltartalék képzési folyamat áttekintése;
- hitelbizottsági ülések jegyzőkönyveinek áttekintése, értékelése;
- a vezetés számára készített jelentések áttekintése, azok értékelése.

A csalás megelőzése és feltárása elsődlegesen egyaránt a gazdálkodó egység irányításával megbízott személyek és a vezetés felelőssége, de mint az érzékelhető, a könyvvizsgálói sokat tehet azért, hogy azok ne valósuljanak meg.

20.4. A beszámoló vizsgálata egyéb szempontjai

A hitelezési kockázat és annak kezelése

A pénzügyi intézmények által nyújtott szolgáltatások közül a kereskedelmi bankok hitelezési tevékenységből származó kamatbevételei teszik ki az összes bevétel 70-80%-át.

A bankok hitelezési tevékenysége során kiemelt kockázati tényező, hogy

- a hitelfelvevő nem tesz eleget a hitelszerződésben vállalat hitel-visszafizetési, valamint kamat- és jutalékfizetési kötelezettségének (potenciális veszteség);
- az elhatárolások megfelelése;
- a számviteli becslések (követelések és mérlegen kívüli kötelezettségvállalások) minősítései nem megfelelő körültekintéssel valósulnak meg;
- a hiteltermékek nyereségtartalma (kamat spread) a hitelek iránti alacsony kereslet következtében csökken.

A hitelezési kockázatok alapvető feladatait

- a hitelportfólió szintjén,
- ügyfélszinten kell meghatározni.

A könyvvizsgálati kockázatok meghatározása

A hitelekhez kapcsolódó könyvvizsgálati kockázatokat állítások szintjén kell meghatározni az alábbi területeken:

- ügyfelekkel szembeni követelések,
- ügyfelekkel szembeni követelések értékvesztése,

- ügyfelekkel szembeni hitelekéből származó kamat- és jutalékbevétel, valamint ezek elhatárolásai,
- függő és jövőbeli kötelezettségek, valamint kapcsolódó céltartalékképzés.

Könyvvizsgálói állítások

A könyvvizsgálói standardok legfontosabb üzenetei a könyvvizsgálói bizonyítékokkal kapcsolatban a következők:

- A könyvvizsgálónak elegendő és megfelelő bizonyítékot kell szereznie ahhoz, hogy olyan elfogadható következtetéseket tudjon levonni, amelyre könyvvizsgálói záradékát (véleményét) alapozni tudja.
- Ha a könyvvizsgáló nem képes elegendő és megfelelő könyvvizsgálói bizonyítékhoz jutni, akkor korlátozott záradékot (véleményt) vagy záradék megadásának elutasítását (a véleménynyilvánítás visszautasítását) kell adnia.
- A könyvvizsgálónak fel kell mérni a lényeges hibás állítások kockázatát az egyes állítások szintjén, és mérlegelnie kell, hogy milyen hiba történhetett egy adott állítás szintjén, illetve azok milyen lényeges hibás állításokat eredményezhetnek a pénzügyi kimutatásokban.

A pénzügyi kimutatásokban szereplő állítások olyan vezetői kijelentések, amelyek direkt vagy egyéb módon kifejezve a pénzügyi kimutatásokban öltenek testet:

- a) létezés (existence): valamely eszköz vagy forrás létezik az adott időpontban
  - csak valós ügylet került-e be a rendszerbe,
  - csak a fennálló hitelkövetelésekre számoltak-e el kamatot és jutalékot;
- b) jogok és kötelezettségek (rights and obligations): egy eszköz vagy egy forrás a gazdálkodó szervezeté az adott időpontban;
- c) előfordulás (occurrence): gazdasági esemény előfordulása az adott időszakban a gazdálkodó szervezetet illetően;
- d) teljesség (completeness): minden eszközt, forrást és gazdasági tranzakciót vagy eseményt rögzítettek, és nincsenek közzé nem tett tételek
  - minden ügylet bekerült-e az analitikus és főkönyvi nyilvántartásokba,
  - minden hitelre elszámoltak-e kamat- és jutalékbevételt;
- e) értékelés (valuation): az eszközt vagy a forrást megfelelő értéken mutatják ki
  - a bank minden hitelére a várható veszteség összegének megfelelő értékvesztést mutatott-e ki a pénzügyi kimutatásaiban;

- f) mérés (measurement): a tranzakció vagy az esemény értékelése abból a szempontból, hogy helyes összeggel rögzítik-e, illetve bevételként vagy ráfordításként a megfelelő időszakra számolják-e el (allokálják-e);
- g) be(ki)mutatás és közzététel (presentation and disclosure): egy tétel közzététele, besorolása és bemutatása megfelel az alkalmazott beszámoló készítési elveknek.

Az eredendő kockázatok szintjének meghatározása

Mint azt korábban bemutattuk, a könyvvizsgálat kockázata a nem megfelelő jelentés kiadása. A könyvvizsgálói kockázat annak függvénye, hogy

- mekkora annak kockázata, hogy a pénzügyi kimutatások lényeges hibás állítást tartalmaznak (eredendő kockázat);
- mekkora annak kockázata, hogy a számviteli nyilvántartások nem felelnek meg a törvényes előírásoknak, illetve a belső ellenőrzés elég erős-e ahhoz, hogy az előírások betartása biztosított legyen (ellenőrzési kockázat);
- mekkora annak valószínűsége, hogy a könyvvizsgáló az elvégzett eljárások során nem tárja fel az előforduló hibát/hibákat (feltárási kockázat).

Az eredendő kockázat

- A gazdálkodó megismerése során rögzíteni kell a külső, belső kockázatokat (pl. a vezetés tisztességessége, kényszerítő körülmények, ágazati, szabályozási, üzleti jellemzők).
- A kockázatbecslés alapján értékelni kell a beszámoló egészére és egyes állításaira vonatkozó kockázatot.
- A kockázattal érintett területeken intenzívebb ellenőrzés szükséges.
- Foglalkozni kell a csalás és hamisítás kockázatával. Az utóbbi évek gyakorlata bizonyítja, hogy a könyvvizsgálói munka magas kockázattal jár.
- A magas kockázat csak következetes kockázatelemzés és magas szintű minőségellenőrzés útján mérsékelhető.

A vállalati hitelek tekintetében alacsony eredendő kockázatúnak számítanak a nagyszámú, de kis összegű hitelek, melyeket fedezettel biztosítanak. Ezzel szemben magas eredendő kockázattal bírnak a fedezetlen, kisszámú és nagy összegű hitelek.

A lakossági hitelek esetében a lassú, konstans növekedés, és az ehhez párosult konzisztensen alkalmazott hitelbírálati követelmények alacsony kockázatot

jelentenek, míg a gyors, hirtelen növekedés és a rugalmas követelmények magasabb kockázattal bírnak.

Az értékvesztés és céltartalék vizsgálat témakörében, ha a menedzsment legfőbb célja csak a profit, a beszámoló alacsony prioritású, az magas kockázatot eredményez. Az ügyfelek diverzifikációja alacsonyabb eredendő kockázattal jár, mint az erősen koncentrált ügyfélkör. A menedzsment állandóságának jelentős mértékű fluktuációja magas kockázattal jár. Az adott területen dolgozók tapasztaltsága jelentősen hozzájárul az eredendő kockázatok szintjéhez, a kevésbé képzett és tapasztalt dolgozók jóval nagyobb kockázatot jelentenek, mint a tapasztalt, kompetens munkaerő. A menedzsment jelentések gyakori, magas minőségű elkészítése csökkent eredendő kockázatot eredményez, míg a rendszertelen és alacsony minőségű jelentések jelentősen megnövelhetik az eredendő kockázatokat.

A kamat és jutalék vonatkozásában az informatikai rendszer használata, amely magába foglalja az automatikus kamat és jutalék elszámolást, automatizált terheléseket, csökkenti az eredendő kockázatokat, míg a manuális kalkulációk, feladások, terhelések magas eredendő kockázattal járnak.

A könyvvizsgálati megközelítések

Mint azt már a tervezés során említettük, a könyvvizsgálati megközelítés megválasztása szakmai döntésen alapul.

A hitelintézetek könyvvizsgálata során a könyvvizsgáló rendszerint nagyszámú tranzakcióval találkozhat, ezért az alapvető könyvvizsgálati eljárásokkal nem tud megfelelő audit bizonyítékot szerezni, szükséges a kontrollalapú megközelítés.

A kontrollalapú megközelítéssel egyrészt az alapvető eljárások száma és terjedelme csökkenthető, másrészt a banki kontrollok jelentős része (az értékvesztés és a céltartalék kivételével) tranzakcióhoz és azok végrehajtásához kötött. Az IT általános kontrollok azonosításával és tesztelésével a kontrollfolyamatok egy része elvégezhető.

A kontrollok és az elsődleges ellenőrzési tevékenység megismerése minden könyvvizsgáló számára elsődleges feladat, az egyes megközelítések kombinációjával feltárhatóak az egyes ügyletcsoportokban, számlaegyenlegekben vagy közvételekben szereplő hibás állítások.

Jelentéskészítés

A jelentéskészítéshez kapcsolódó standardok:

- 700** A pénzügyi kimutatásokra vonatkozó vélemény kialakítása és jelentéskészítés
- 701** Kulcsfontosságú könyvvizsgálati kérdések kommunikálása a független könyvvizsgálói jelentésben
- 705** A független könyvvizsgálói jelentésben szereplő vélemény minősítései
- 706** Figyelemfelhívó bekezdések és egyéb kérdések bekezdések a független könyvvizsgálói jelentésben

Független könyvvizsgálói jelentés az éves beszámolóról

A nemzetközi kereskedelmi bankok könyvvizsgálatáról szóló 1006. témaszámú állásfoglalás nem tesz említést érdemlő kiegészítést a 700., 705., 706. témaszámú, a könyvvizsgálói jelentésről szóló standardokhoz.

A hitelintézetek kizárólag éves beszámolót készítenek, ennek megfelelően kell elkészíteni a könyvvizsgálói jelentést is. A hitelintézetek éves beszámolójához készített könyvvizsgálói jelentésben a számviteli törvényen túl a sajátos beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségről szóló 250/2000. (XII.24.) Korm. rendeletre, valamint a Hpt-re is hivatkozni lehet. (Brehoszkíné, 2013)

A különjelentés

A különjelentés a könyvvizsgáló által összeállított jelentés, amelyet az éves beszámoló könyvvizsgálatán felül, járulékos szolgáltatásként készít.

A könyvvizsgálói különjelentés készítésének kötelezettségét az alábbi jogszabályok határozzák meg:

- a) A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény (Hpt.)
- b) a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény (Bszt.)
- c) a biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény (Bit.)
- d) a szövetkezeti hitelintézetek integrációjáról és egyes gazdasági tárgyú jogszabályok módosításáról szóló 2013. évi CXXXV. törvény

A különjelentésbe foglalandó kérdések vonatkozásában olyan könyvvizsgálati bizonyítékok szerezhetők, amelyek képessé teszik a könyvvizsgálót arra, hogy az adott kérdésekben véleményt nyilvánítson, illetve a „leíró jellegű” tényeket a jelentésébe belefoglalja.

A könyvvizsgáló a hitelintézet éves beszámolójának könyvvizsgálata során különjelentésben köteles rögzíteni a következőkben felsorolt témákra vonatkozó megállapításait, és azt legkésőbb a tárgyévet követő év május 31-ig meg kell küldenie a hitelintézet igazgatóságának, az ügyvezetőjének, a felügyelő bizottsága elnökének és a Felügyeletnek.

A könyvvizsgálónak az éves beszámoló könyvvizsgálata mellett a következő témákat is meg kell vizsgálnia:

- a) az értékelés szakmai helyességét,
- b) az előírt és szükséges értékhelyesbítések és leírások elvégzését,
- c) az előírt és szükséges tartalékok képzésének megtörténtét,
- d) a szavatoló tőkére, a tőkemegfelelésre, folyamatos fizetőképességre, valamint az egyes pénzügyi, kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozó szabályok betartását,
- e) az eredményes, megbízható és független tulajdonlásra, vagy a prudens működésre vonatkozó jogszabályok, valamint az MNB tv., a tevékenységre vonatkozó egyéb jogszabályok, az MNB hatósági határozata betartását, valamint
- f) az ellenőrzési rendszerek működését.

A hitelintézet éves beszámolójának könyvvizsgálata során a könyvvizsgálónak ellenőriznie kell a nyilvánosságra hozott információk és adatok tartalmát és értékbeli helyességét is.

A vezetői levél

A könyvvizsgáló a könyvvizsgálói jelentés mellett, vagy még a fordulónapot megelőző vizsgálatok, tapasztalatok összegzéseként, vezetői levelet is készíthet. A vezetői levélben a belső ellenőrzési és számviteli rendszerben észlelt gyengeségeket, hiányosságokat tárja fel, és megoldási javaslatokat tesz. A vezetői levél nem tartalmazhat olyan megállapításokat, amelyek a könyvvizsgáló vélemény minősítését eredményeznék.

20.5. Irodalomjegyzék

- Czakó László – Tremmel Zoltán (2013): A könyvvizsgálati munka szakaszai. Könyvvizsgálók kötelező továbbképzése. MKVK OK Kft., Budapest.
- Brehószkiné Mile Adrien (2013): Módszertani útmutató a közepes- és kishitelintézetek könyvvizsgálóinak. Magyar Könyvvizsgálói Kamara.
- Fridrich Péter – Mitro Magdolna (2009): Hitelintézeti számvitel. Saldó Zrt., Budapest. ISBN 978-963-638-293
- Lukács János (2017): Könyvvizsgálat rendszere. MKVK OK Kft., Budapest. ISBN 978-963-9878-46-4
- Madarasné Szirmai Andrea – Csendes Béláné – Wessely Vilmos (2010): Kézikönyv a kis és középvállalkozások könyvvizsgálatához a Nemzeti Könyvvizsgálati Standard alapján. Magyar Könyvvizsgálói Kamara, Budapest.
https://www.mkvk.hu/letolthetoanyagok/dokumentumok/kkv/_Kezikonyv_a_KKV-k_konyvvizsgalatahoz_2010-06-30.doc+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu
- Hegedűs Mihály (2016): Korrupció és csalás a pénzügyi szektorban. In: Fata Il-dikó - Kissné Budai Rita (szerk.) Tudományos Mozaik, 12. kötet. Tomori Pál Főiskola, 2016. ISBN-978-963-89679-9-2
- Rakó Ágnes – Nagy Zsuzsanna – Gálos Gréta Diana – Csikosova Sabina – Gulyás Éva – Veres Judit (2010): Hitelintézetek könyvvizsgálata és ellenőrzése. Alinea Kiadó, Budapest. ISBN 978-963-9659-51-3
- Deloitte Kft. (2013): A könyvvizsgálat módszertana. Előadás anyag. Könyvvizsgálói asszisztens képzés előadás anyaga. MKVK OK Kft., 2014.

Hivatkozott jogszabályok és alkalmazott rövidítések

- A számvitelről szóló 2000. évi C törvény (Szt.)
- A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény (Htp.)
- A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény (Kkt.)
- Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.)

Hivatkozott standardok

- 240 A könyvvizsgáló csalással összefüggő felelőssége a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatánál
- 300 A pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatának tervezése
- 315 A lényeges hibás állítás kockázatának azonosítása és felmérése a gazdálkodó egység és környezetének megismerésén keresztül
- 320 Lényegesség a könyvvizsgálat tervezésében és végrehajtásában
- 610 A belső auditorok munkájának felhasználása
- 6100 Könyvvizsgálói különjelentés összeállítására vonatkozó standard
- IFRS 9 Pénzügyi instrumentumok
- IFRS 15 Vevői szerződésekből származó bevétel
- IFRS 16 Lízing